

Online Din Eğitimlerine Katılım Düzeyi Ölçeği

The Level of Participation In Online Religious Education Scale

Dr. Öğr. Gör. Handan YALVAÇ ARICI

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi
Dr., İstanbul Sabahattin Zaim University, Faculty of Islamic Sciences, İstanbul, Türkiye.
handanyalvac1453@gmail.com

 0000-0003-4179-3919

Dr. Hacer ÇETİN

Milli Eğitim Bakanlığı
Ministry of National Education, Türkiye.
hacercetin66@gmail.com

 0000-0002-2044-7913

Makale Bilgisi / Article Information

Geliş Tarihi / Received	Makale Türü / Article Type	Araştırma Makalesi / Research Article	Kabul Tarihi / Accepted	Yayın Tarihi / Published
27 Aralık / December 2021			03 Mart / March 2022	15 Mart / March 2022

Atıf Bilgisi / Cite as:

Arıcı, Handan – Çetin, Hacer. “Online Din Eğitimlerine Katılım Düzeyi Ölçeği”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (Mart 2022), 366-389.
<http://doi.org/1051702/esoguifd.1047560>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Theology Bütün hakları saklıdır. / All right reserved. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esoguifd>

CC BY-NC 4.0 This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

Etik Beyanı / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu, yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği, bu araştırmanın desteklenmesi için herhangi bir dış fon almadıkları ve aralarında ve herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığı yazar tarafından beyan olunur / It is declared by the author that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study; that all the sources used have been properly cited; that no external funding was received in support of the research and that they have no competing interests.

Yazar Katkıları / Author Contributions: Handan YALVAÇ ARICI %50 - Hacer ÇETİN %50

Etik Kurul İzni / Ethics Committee Approval: Bu çalışma için etik kurul izni, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu Başkanlığı'nın 28.05.2021 tarihli, 2021/05 numaralı kararı ile alınmıştır./ This research is conducted with the permission of the Ethics Committee of Sabaattin Zaim University, decree no: 2021/05, 28.05.2021.

Online Din Eğitimlerine Katılım Düzeyi Ölçeği*

Özet ► Son yıllarda örgün ya da yaygın birçok eğitim online tabanlı olarak gerçekleştirilmekte, yetişkin bireyler de arzu ettikleri eğitimleri ve din eğitimlerini online olarak gerçekleştirmeyi tercih etmektedirler. Bu çalışmada "Online Din Eğitimlerine Katılım Düzeyi Ölçeği (ODEKDÖ)" geliştirilmeye çalışılmıştır. Literatür taraması yapıldıktan sonra uzman görüşleri alınarak maddeler oluşturulmuştur. Ölçeğin KMO değeri 0,810, Bartlett test değeri $\chi^2(15) = 1258,729$ $p=0,000$ bulunmuş olup chi-square değerinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonucunda, "Online Din Eğitimlerine Katılım Düzeyi" olarak tek faktör grubu belirlenmiştir. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans %52,542 olup maddelerin faktör yükleri 0,540 ile 0,675 arasında değişmektedir. Ölçek, 10 maddeden oluşmakta ve elde edilen sonuçlar örneklem büyüklüğünün faktör analizi yapmak için "yeterli" olduğunu göstermiştir. Bu analiz sonuçları ile verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiği ortaya çıkmıştır. Çalışmada ölçeğin istenilen niteliği ölçmesi bağlamında ayırt edici olduğu ortaya konulmuştur. Online Din Eğitimlerine Katılım Düzeyi Ölçeği (ODEKDÖ) her alanda yetişkin katılımcıların düzeyini ölçebilecek bir araç olarak tasarlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Online Din Eğitimlerine Katılım Düzeyi Ölçeği, Yetişkin Eğitimi, Güvenirlilik, Yapı Geçerliliği.

The Level of Participation in Online Religious Education Scale

Abstract ► In recent years, many formal or non-formal educations have been carried out online-based, and adult individuals prefer to perform their desired education and religious education online. In this study, "The Level of Participation in Online Religious Education Scale" has been tried to be developed. The KMO value of the scale is found to be 0,810, the Bartlett test value found to be $\chi^2(15) = 1258,729$ $p=0,000$, and chi-square value is determined to be significant. As a result of the analysis, a single factor group was determined as "The Level of Participation in Online Religious Education". The total variance explained by the scale is 52.542, and the factor loads of the items vary between 0.540 and 0.675. The scale consists of 10 items and the results obtained showed that the sample size was "adequate" for factor analysis. In the study, it has been revealed that the scale is distinctive in terms of measuring the desired quality. The Level of Participation in Online Religious Education Scale (CAES) has been designed as a tool to measure the level of adult participants in every field.

Keywords: Religious Education, The Level of Participation in Online Religious Education, Adult Education, Construct Validity, Reliability.

Giriş

Dünyada dijitalleşme ile birlikte büyük bir değişim ve dönüşüm yaşanmaktadır. İletişim teknolojilerindeki ilerlemeler sonucunda tablet, telefon, bilgisayar gibi araçlar herkesi birbirinden haberdar etmekte, dünyanın her yerinden canlı yayınlar yapılabilmekte ve eğitim, kültür, eğlence gibi birçok içerikte videolar izlenebilmektedir. Küresel olarak yaşanan Covid-19 salgınıyla birlikte örgün ve yaygın eğitimler online ortamlara taşınmakta, okul öncesi, ilkokul, ortaöğretim, üniversite

* Not: Bu çalışmada kullanılan veriler daha önce geliştirdiğimiz "Online Din Eğitimi Tutum Ölçeği" ile aynı katılımcılardan elde edilmiştir.

gibi eğitimin her kademesinde dersler online ortamlarda Zoom, GoToMeeting, Cisco Webex Meetings, Skype, Google TeamLink gibi kanallardan interaktif şekilde yapılmaktadır. Yetişkin eğitimlerinde Zoom, GoToMeeting gibi online tabanlı kanallar kullanılsa da daha çok youtube, instagram, facebook gibi sosyal medya uygulamalarından yararlanılmakta ve eğitimler seminer şeklinde gerçekleşmektedir. İnteraktif veya canlı yayın olarak yapılan dersler kayda alınabilmekte ve eğitim alan kişiler dersleri istedikleri zaman kayıttan dinleyebilme imkânı bulabilmektedirler. Online tabanlı eğitimler yetişkinler açısından oldukça konforlu bir eğitim ortamı sunmaktadır. Gündelik iş yoğunluğu içerisinde kişinin istediği zaman, istediği yerde, arzu ettiği eğitim programlarına ulaşabilmesi aynı zamanda arzu ettiği hâlde dinleyemediği dersleri kayıttan dinleyebilmesi eğitim ihtiyacını giderme açısından önemli bir fırsat olarak görülmektedir.

Pandemiyle birlikte online tabanlı eğitimlerin yaygınlaşması verilen eğitimlerin niteliği konusunu gündeme getirmektedir. Özellikle informal olan yetişkin eğitimleri eğitimi veren kişilerin yetkinliği, derslerin kalitesi açısından tartışılmaktadır. Bu durum, bu eğitimlerin ihtiyaçlara cevap verip vermediği ve online eğitimlere katılım düzeyleri ve online eğitimlerin etkinliği gibi konularda çeşitli çalışmalar yapılmasına ihtiyaç hissettirmektedir. Hız çağında hızla değişen ve dönüşen dünyada bireylerin ihtiyaç ve beklentileri de değişmektedir. Dijital ortamlarda zaman geçiren günümüz insanının hayata bakışı ve hayatı yaşama tecrübeleri de değişim ve dönüşüm içerisindedir. Dijital çağın insanının ihtiyaçlarını karşılayabilmede bilgiye ulaşma, medya okuryazarlığı, kendi kendine öğrenme, dijital vatandaşlık, esneklik ve dijital uyum sağlayabilme gibi öncelikli amaçlar ve ihtiyaçların ortaya çıktığı görülmektedir.¹ Online tabanlı eğitimlerin birçok avantajı ya da dezavantajı olsa da bu eğitimler günümüz insanın birçok ihtiyacına cevap vermektedir. Çünkü mevcut geleneksel eğitim araçları gelişen ve değişen dünya şartlarında yeni dünya insanının ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalabilmektedir. 21. yüzyılda uluslararası eğitim, ekonomi, iletişim, bilim gibi her alanın küresel bazlı bir zeminde inşa edilmesi ve şekillenmesi beraberinde yaşamın bütünü ve zamanın gereklerini karşılayabilen eğitimleri de bir ihtiyaç hâline getirmekte ve mevcut süreçlerin eksikliklerini gidermeyi gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla online eğitim uygulamaları örgün ve yaygın eğitim için bir seçenek oluşturmanın yanı sıra yetişkinlerin zaman ve mekân sınırlaması olmadan, konforlu bir şekilde, istedikleri eğitimleri alabilmelerine imkân vermektedir.

1. Uzaktan / Online Eğitim Uygulanması ve Yaygınlaşma Süreci

2020 yılının başlarında ortaya çıkan ve küresel bir sorun olan covid-19 salgınının çeşitli hizmet alanlarında krizlere ve aksamalara neden olduğu bilinmektedir. Öncelikle sağlık alanında birçok problemin yaşandığı ardından eğitim alanında da birçok aksaklığın meydana geldiği görülmektedir.

¹ Sevilyay Şahin Eroğlu, “21. Yüzyıl Yetişkin Eğitiminde Uzaktan Öğrenme”, *International Marmara Social Sciences Congress, Abstracts & Proceedings e-Book*, 2020, 370-377.

Mevcut şartlar içerisinde eğitimin sürdürülebilirliğinin yollarını arayan ülkelerin teknolojik tabanlı sistem ve uygulamalara yöneldikleri, zorunlu olarak uzaktan eğitim modellerine yönelik plan ve programlar oluşturmak suretiyle yeni bir eğitim modeline geçiş yaptıkları anlaşılmaktadır. Dünyada ilk olarak 1728 yılında Boston Gazetesi'nde yayınlanan bir ilanla uzaktan eğitim modelinin başladığı, 19. yüzyılda İsveç Üniversitesinin kadınlara yönelik gerçekleştirilen kompozisyon dersleri ile devam ettiği, 1843'lü yıllarda mektupla öğretim gerçekleştirme amacıyla kurulan kolejler aracılığıyla uzaktan eğitimin daha yerleşik bir yapıya dönüştüğü müşahade edilmektedir.²

Türkiye'de uzaktan eğitim sürecinin 1953 yılında Limasollu Naci markasının yabancı dil eğitimi için mektupla öğrenme uygulaması ile başladığı, 60'lı ve 70'li yıllarda kuramsal olarak tartışıldığı, 80'li yıllarda Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesinin açılması ile yaygınlık kazandığı ve sistemli bir hâle geldiği bilinmektedir.³ 1953 yılından bugüne ülkemizde uzaktan eğitimin internet teknolojilerinin gelişimine paralel olarak önce bilgisayar ortamında daha sonra teknoloji tabanlı/internet tabanlı platformlarda hızlı bir şekilde yaygınlaştığı görülmektedir. Günümüz teknolojik koşulları zaman ve mekâna bağlı kalmaksızın eğitimde süreklilik imkânı sunmakta ve birçok açıdan uzaktan eğitim faaliyetlerine yönelimi zorunluluk hâline getirmektedir. Online eğitimler, bireylere sunmuş olduğu imkanlar ve pandemi gibi zorunluluklar nedeniyle süratle yaygınlık kazanmakla birlikte uzaktan eğitimlere yönelik birtakım kaygı ve eleştirilerin meydana gelmesine neden olmaktadır. Online eğitimin yüz yüze eğitimin ruhundan yoksun bir eğitim modeli olması açısından işlevsel olamayacağına yönelik kaygılar çeşitli platformlarda dile getirilmekte ve tartışılmaktadır.⁴ Bununla birlikte Kanada, Amerika, Hollanda gibi dünyadaki birçok ülke anaokullarından doktora programlarına kadar tüm eğitimleri geniş bir yelpazede online öğrenme modelinde gerçekleştirme denemeleri yapmakta, öğrencilerine evde kalmalarını ve eğitimlere online sistemler üzerinden katılabilme imkânı sunmaktadır.⁵ Dolayısıyla öğrencilerin eğitimlerini online platformlar aracılığıyla devam ettirmeleri eğitimin kesintiye uğramadan sürekli olarak devam etmesine aynı zamanda yaşanan pandemi gibi koşullardan daha az etkilenmesine neden olmaktadır.

Geleneksel yöntemlerden farklı olarak yüz yüze iletişimin kurulamaması ve sınıf içi uygulamalara dayalı eğitimlerin yapılamaması açısından online eğitimler olumsuz olarak değerlendirilse de geleneksel yöntemlerin sunamadığı esnek katılım imkânıyla da yeni ve konforlu

² Tugay Arat-Ömer Bakan, "Uzaktan Eğitim ve Uygulamaları", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 14/(1-2) (2011), 365.

³ Ali Murat Kırık, "Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'deki Durumu", *Marmara İletişim Dergisi/Marmara University Journal of Communication*, 21 (2014), 73-94.

⁴ Timeshighereducation "Will the coronavirus make online education go viral?"

⁵ Özkan Özbay, "Dünyada Ve Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Güncel Durumu", *The Journal of International Educational Sciences*. 2/5 (2015), 382-386.

tecrübeler ortaya çıkarmaktadır.⁶ Zira 21. yüzyıl bilgi ve teknolojiadaki ilerlemeler ve gelişimler açısından dijital bir çağ olarak tanımlanmaktadır. Bilgiye ulaşma, bilgiyi iletme ve yayma bakımında hızlı ve etkin bir zemin ve imkân sunmaktadır. Böylelikle zaman, mekân, uzaklık gibi nedenlerin bilgiye ulaşmada engel teşkil etmesi gibi birtakım dezavantajları ortadan kaldırmaktadır. Her geçen gün teknolojik tabanlı bilgi paylaşma platformlarının yaygınlığı artmakta ve bu platformlar üzerinden verilen eğitimlerden yararlanmak isteyenler istedikleri gibi bu eğitimlere katılabilmektedirler. Bu platformlarda farklı yaş, cinsiyet, coğrafya, meslek grubu gibi topluluklar ortak amaçlar çerçevesinde bir araya gelmekte ve birbirleriyle etkileşime geçebilmektedirler. Bir başka ifadeyle online eğitim yaş, sağlık problemleri, kısıtlı ekonomik şartlar, ailevi sorunlar gibi olumsuz durumlar nedeniyle örgün eğitimini tamamlayamamış ya da farklı konularda eğitim almak isteyen yetişkin bireyler için zaman ve mekândan bağımsız olarak online sistemler üzerinden eğitime erişimde fırsat eşitliği anlamına gelmektedir. Yetişkinlerin tamamlayamadıkları eğitimler veya hayat boyu eğitim için online eğitimler önemli imkânlar sunmakta, eğitimsel açıdan birçok dezavantaj ortadan kalkmaktadır. Böylelikle her yaştan, her konumdan insan için eğitim ihtiyacı giderilmektedir.⁷ Ancak bilgisayar, ağ bağlantısı, dijital televizyon, mobil telefon, gibi bilgi teknolojisinin yeni biçimlerine erişimi olmayanlar için online eğitimlerin avantaj olmadığı ve dijital uçurumlara neden olduğu de bilinmektedir.⁸

21. yy. iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sonucunda zaman ve mekân sınırı olmaksızın zengin içerikler geniş kitlelere hızlı bir şekilde ulaştırılabilmekte ve birçok alanda eğitimler gerçekleşmektedir. Böylelikle yetişkinlerin önlerindeki eğitimle ilgili engeller kalkmaktadır. Bu durum online temelli eğitimlerin yaygınlaşması anlamına gelmektedir. Bilgisayar, internet ve kitle iletişim araçlarının yaygınlık kazanması, yeni meslek ve iş dallarının ortaya çıkması, birçok alanda uzmanlaşma ihtiyacının artması, hizmet içi ve lisansüstü eğitim taleplerinin çoğalması, yabancı dil eğitiminin yaygınlaşması, disiplinler arası alan çalışmalarının daha fazla yapılması, küreselleşme, coğrafi ve ekonomik problemler, demokrasi ve fırsat eşitliği, öğrenme ihtiyaçlarının çeşitlenmesi, bireyselleşmesi, yaşam boyu eğitimin ihtiyaçlarının karşılanması, maliyetin düşmesi gibi birçok neden online eğitimlere ilgiyi arttırmaktadır.⁹ ABD’de 39 yüksek öğretim kurumunda yapılmış olan “online” eğitim konusundaki çalışma, yararlanılan öğrenme yaklaşımları içerisinde en çok kullanılan öğrenme yaklaşımları öz-yönelimli öğrenme, yaşam boyu eğitim, deneysel öğrenme ve

⁶ Sekan Demir-Mustafa Kale, “Öğretmen Görüşlerine Göre, Covid-19 Salgını Döneminde Gerçekleştirilen Uzaktan Eğitim Sürecinin Değerlendirilmesi.”, *Elektronik Türkiye Çalışmaları*, 15/8(2020), 3445-3470.

⁷ İsmail Güleç-Seda Çelik-Buket Demirhan, “Yaşam Boyu Öğrenme Nedir? Kavram ve Kapsamı Üzerinde Bir Değerlendirme”, *Sakarya University Journal of Education*,(2012) 2/3, 34-48.

⁸ Zafer Kuş-Hilal Mert-Fatoş Boyraz, “Covid-19 Salgını Süresince Eğitimde Fırsat Eşit(Siz)liği: Kırsal Kesimdeki Öğretmen Ve Ebeveyn Görüşleri”, *Eğitim Teknolojisi Kuram Ve Uygulama*, 11/2 (2021), 474.

⁹ Mehmet Fırat, “21. Yüzyılda Uzaktan Öğretimde Paradigma Değişimi”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 6/2 (2016), 142-150

andragoji şeklinde sıralanmaktadır.¹⁰ Bu çalışma ile online eğitimlerde farklı öğrenme yaklaşımlarının kullanılabilmesi ortaya konulmaktadır. Online eğitiminin önemli ve yaygın alanlarından birisinin de yetişkin eğitimi olduğu görülmektedir. Bir başka ifadeyle online ortamlarda eğitim faaliyetleri özellikle yetişkinlere yönelik, geniş bir kapsamda sıklıkla başvurulan bir eğitim şekli olarak yaygınlık kazanmaktadır.¹¹ Bu durum yaşam boyu eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasında zaman ve mekân sınırı olmadan, sürekli ve esnek hizmet verme imkânına sahip olan online eğitim programlarının yadsınamaz ve engellenemez tarzda yaygınlık ve önem kazandığını göstermektedir. Dolayısıyla teknolojik olarak yaşanan hızlı değişim ve gelişimler karşısında mevcut eğitim biçimleri yetersiz kalmakta ve ihtiyaçların karşılanmasında erişimin kolay olduğu, bağımsız, az maliyetli ve konforlu eğitim yöntemlerine rağbetin arttığı görülmektedir.

2. Yetişkin Eğitimi ve Yaşam Boyu Eğitim

Yetişkin, biyolojik olarak olgunlaşmış, kendisi ve başkaları için sorumluluklar alabilen, kendisi ve toplum için üretebilme yetisine sahip olan kişi¹² veya zorunlu eğitim sürecini tamamlamış, eğitimin zorunlu olan sürecinin dışına çıkmış, olgun, bağımsız şekilde hareket edebilen, yerinde ve uygun davranışlar sergileyebilen kişi olarak tanımlanmaktadır.¹³ Dini literatürde ise dini inanç ve uygulamada olgun, iyi ve erdemli kişilere “yetişkin” denilmekte, kadim dinlerin geleneklerinde Allah'ı seven, O'na kulluk yapmaya çalışan, sosyal alanda insanlara karşı adaletli davranmaya gayret gösteren kişiler olarak tarif edilmektedir.¹⁴ Toplumlara, kültüre ve çevreye göre yetişkin tanımı ve yaşı farklılık gösterse de yetişkinlik dönemi insan hayatının en uzun zaman dilimi olarak kabul görmektedir. Bu dönem ilk yetişkinlik (20-35 yaş aralığı), orta yetişkinlik (35-55 aralığı) ve son yetişkinlik (55/60 ve sonrası) olmak üzere üç kısımda tasnif edilmektedir. Bireye iş, evlilik gibi birçok konuda sorumlulukların yüklendiği bir zaman dilimini ifade eden ilk yetişkinlik dönemi bağımsızlık, kişiliğin güçlenmesi, duygusal gelişim ve yakın ilişkiler gibi bazı psikolojik ve sosyal özellikler barındırmaktadır. Bu dönemde sosyal gelişim açısından yeni yaşanan durumlara alışma ve uyum için çaba gösterilmektedir. İş seçimi, eş seçimi ve anne baba olma gibi görevler ilk yetişkinlik döneminin sorumluluk alanlarından birkaçını temsil etmektedir. Orta yetişkinlik ise 36-55 yaşlarını kapsamakta, bu dönemde bireyler zihinsel ve bedensel güçlerinde azalma yaşamalarına rağmen ilk yetişkinlik döneminde gerçekleştirdikleri faaliyetlerin birçoğunu yapabilmektedirler. 55 yaş

¹⁰ Katrina A. Meyer – Vicki S. Murrell, “A National Study of Theories and Their Importance for Faculty Development for Online Teaching”, *Journal of Asynchronous Learning Networks*, 18/1(2014).

¹¹ Fırat, “21. Yüzyılda Uzaktan Öğretimde Paradigma Değişimi”, 142-150.

¹² Fatma Hacıoğlu-Cevat Alkan, *Öğretmenlik Uygulamaları* (Ankara: Alkım Yayınları, 1996), 325.

¹³ Ş. Bahar Özvarış, *Sağlık Eğitimi ve Sağlığı Geliştirme*, (Ankara: Hacettepe Halk sağlığı Geliştirme Vakfı, 2001), 93-4.

¹⁴ Mustafa Köylü, *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi* (İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2015), 117-118.

itibariyle son yetişkinlik dönemine girilmekte ve biyolojik, psikolojik ihtiyaçların arttığı görülmektedir. Dolayısıyla yetişkinlik insan ömrünün en uzun ve en yoğun dönemdir.¹⁵

Yetişkinlik dönemi bireyin “Ben kimim?”, “Yaşamıma katmak istediğim şeyler var mı?”, “Zamanımın ve enerjimin çoğunu nereye harcıyorum?”, “Yaşamımda daha anlamlı daha doğru kılmak istediğim ilişkiler var mı?” gibi soruların sorulduğu ve cevapların arandığı bir dönemdir. Kişi bu sorularına cevap bulabileceği platformlara rağbet göstermekte ve bu platformlara katılım sağlamaktadır. Yetişkinlerin bu tarz sorularına tatmin edici cevaplar bulabilecekleri önemli alanlardan biri de din eğitimidir. Din eğitimi bireylerin hayata dair sorularına ve arayışlarına cevaplar vermekte ve bireylere hayatı anlamlı bir şekilde yaşayabilmenin rehberliğini yapmaktadır. Yetişkinlerin sahip oldukları kişisel özelliklerinin, ilgi ve ihtiyaçlarının, içinde buldukları çevreye ait özelliklerin, soru ve sorunlarının eğitim faaliyetlerine katılımlarında etkili olduğu görülmektedir. Yaşanılan bölge, cinsiyet, medeni durum, meslek, gelir düzeyi, öğrenim seviyesi, dinsel inanç gibi birçok faktör bireylerin yetişkin eğitimi faaliyetlerine katılmasında önem arz etmektedir.¹⁶ Toplumların hızlı gelişmesi ve değişmesi eğitime olan ihtiyacı artırmaktadır. Zira bireyler içinde buldukları toplumsal yapıya uyum sağlayabilmede ve toplum içindeki rollerini yerine getirebilmede yeni bilgi ve becerilere ihtiyaç duymaktadır.

Yetişkinlerin yeni bilgi ve beceri edinme süreci yetişkin eğitimi anlamına gelmekte ve hayat boyu eğitim kavramının zeminini oluşturmaktadır. En genel anlamıyla hayat boyu eğitim, okul sistemi içinde gerçekleşen eğitim/öğrenme şekillerini içinde barındıran aynı zamanda okul sistemi için belirlenmiş olan yaş ve mekân sınırlamalarından bağımsız olarak yaşamın her döneminde ve alanında gerçekleştirilebilen eğitim/öğrenme faaliyetlerini ifade etmektedir.¹⁷ Hayat boyu eğitim yetişkin eğitimi “yetişkinlerin, sahip oldukları yetenekleri ve bilgi düzeylerini geliştirmek ve genişletmek, mesleki ve teknik niteliklerini ilerletmek ve bir yandan da kişisel gelişmelerini gerçekleştirmek, öte yandan dengeli ve bağımsız biçimde sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmeye katılmak için tutum ve davranışlarında değişiklikler yaratmak üzere yararlandıkları eğitim süreçlerinin tümü” olarak tanımlanmaktadır.¹⁸ Bir başka ifadeyle hayat boyu eğitim bireylerin bilgi, beceri ve yeterliliklerini oluşturmak ve geliştirmek için belirli zaman aralıklarında gerçekleştirilen eğitim faaliyetlerinin bütünüdür.

¹⁵ Köylü, *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*, 124-125, 170.

¹⁶ Yazar, *Yetişkin Eğitiminde Hedef Kitle*, 27-28.

¹⁷ Erhan Bağcı, “Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Türkiye'de Yaşam Boyu Eğitim Politikaları”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30/2 (2011), 139-173.

¹⁸ Handan Kocabatmaz, *Yetişkin Eğitiminin Tanımı ve Kapsamı*, F. Ereş, (Ed.), *Yetişkin Eğitimi ve Hayat Boyu Öğrenme*, 1. Baskı (Ankara: Pegem Akademi, 2019), 1-15.

Hayat boyu öğrenmenin yaş, kültürel yapı, tutum, okuryazarlık, yeterlilik, motivasyon, ekonomi, eğlenerek öğrenme, politika gibi önemli bileşenleri bulunmaktadır.¹⁹ Bu bileşenlerin işlevselliği oranında hayat boyu öğrenme ile sosyal, mesleki ve kişisel gelişim hedeflerine ulaşılmaktadır. Yetişkin eğitimi her eğitim alanında olduğu gibi planlı, programlı ve süreklilik arz eden bir eğitim sürecini ifade etmektedir. Yetişkinlerin eğitimlere katılma etkinliği bir problemi çözme veya performans merkezli olması nedeniyle hayat şartlarıyla doğru orantılı olmak suretiyle istekli ve bilinçli bir katılım faaliyeti olarak ortaya çıkmaktadır.²⁰ Hayat boyu eğitim örgün eğitim ihtiyaçlarını karşılamada yeterli olmadığı hâlde yaygın eğitim açısından yetişkinlerin amaçlarına ulaşmada birçok imkân sunmaktadır. Yetişkin eğitimi, boş zamanların değerlendirilmesi ve düzenlenmesinden mesleki gelişime, tamamlayıcı eğitim etkinliklerinden anne-baba, siyasal, kültürel, dini eğitimlere kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Yetişkin eğitiminin temelini ve esasını hayat boyu eğitim oluşturmaktadır. Zira yetişkin eğitimi hayat boyu devam eden eğitim etkinlikleri kapsamında anlaşılmalı ve değerlendirilmektedir.²¹ Aynı şekilde yetişkin din eğitimi de hayat boyunca devam eden bir eğitimdir. Bu durum yetişkin eğitimi ve din eğitimi arasındaki yakın ilişkiye işaret etmekte ve yetişkin eğitiminde din eğitiminin önemini göstermektedir.

Hayat boyu eğitimin formal veya informal bütün eğitim faaliyetlerini kapsayan bir özelliği bulunmaktadır. Hayat boyu öğrenme bireye, eğitim seçenekleri arasında kendi ihtiyaçlarına uygun olanı bulup seçme ve kendi gayreti ile uygun eğitimlere katılma ve devam etme sorumluluğu yüklemektedir.²² Zira andragoji olarak da isimlendirilen yetişkin eğitimi, öğrenenin kendi öğrenme sorumluluğunu üstlendiği ve öğrenme gereksinimlerini fark ettiği, neyi, nasıl öğreneceğine odaklı tercihlerde bulunduğu, yetişkinlerin şart ve doğalarına uygun öğrenmeleri sürecidir. Hayat boyu eğitim ihtiyaçları yönünde öğrenmeye imkân tanıyacak şekilde güncellemelerle yenilenerek sunulan nitelikte olmalıdır. Bu konuda Avrupa Birliği politikaları da bu nitelikleri taşıyan formlarda bir hayat boyu eğitim modelini oluşturma ve destekleme yönündedir.²³ Yetişkin din eğitimi de aynı şekilde öğrenenin kendi öğrenme ihtiyacına göre dinî konularda öğrenme sürecini ifade etmektedir. Yetişkinlik dönemi din eğitiminin desteklediği en önemli alanlardan biri bireyin anlam arayışına katkıda bulunmaktadır. Yetişkin din eğitimi, bireyin hayatını bir anlam üzerine inşa eden, üstün bir

¹⁹Selim Güneç, Ferhan Odabaş, Abdullah Kuzu, “Yaşam Boyu Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11/2 (2012), 309-325.

²⁰Taha Yazar, “Yetişkin Eğitiminde Hedef Kitle”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7/4 (2012), 21-30.

²¹Gülçin Zeybek, Yetişkin Eğitiminin Tanım ve Kapsamı, Mustafa güçlü (Ed.), *Yetişkin Eğitimi ve Hayat Boyu Öğrenme*, 1. Baskı, (Ankara: Pegem Akademi, 2019), 5-13.

²²H. Eylem Kaya, “Küreselleşme Sürecinde Yaşam Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Gerçeği”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 9/ (2014), 91-111.

²³Sevgi Turan, “Öğrenen Toplumlara Doğru Avrupa Birliği Eğitim Politikalarında Yaşam Boyu Öğrenme”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5/1 (2005), 87-98.

ideale bağlılığı ifade eden, hayattaki olaylara karşı tutum ve davranışları şekillendirmede yardımcı olan bir eğitim alanıdır.²⁴

Yetişkinlerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilmiş olan hayat boyu eğitim ve din eğitimi faaliyetlerinin hedefler doğrultusunda gerçekleştirilebilmesi için yetişkinlerin eğitim ihtiyaçlarının farkında olmaları gerekmektedir. Yetişkinler bilgi edinmek için aldıkları eğitimleri boş vakitlerine sığdırmak suretiyle gerçekleştirebilmektedirler. Bu durum genellikle hayat içerisindeki birçok tutum ve eylem nedeniyle bu faaliyeti engellemektedir. Yetişkinlerin eğitimlerine durumsal, kurumsal, tutumsal ve akademik faaliyetler olmak dört faktörün engel olduğu düşünülmektedir. Durumsal engeller; yetişkinin ev, aile, çocuk gibi birçok sorumluluğundan dolayı maddi-manevi öğrenme imkanlarına ulaşabilmesinin zor olmasını; kurumsal engeller ise kurumların eğitim faaliyetlerinin yetişkinlere göre planlanmamasını ifade etmektedir. Tutumsal engeller yetişkinin düşük özgüvene sahip olması, çok fazla yoğunluğunun olması, çok yorgun ve çok hasta olması, yeterli zamanın olmaması, yeterli dil becerisine sahip olmaması gibi durumların engellemesi, akademik engeller ise eğitim için gerekli donanımın veya alt yapının olmaması, bilgiye erişme, anlama yeteneği, eleştirel ve yansıtıcı düşünce becerilerinin gelişmemesi engeli olarak kabul edilmektedir.²⁵ Dolayısıyla hayat boyu öğrenme faaliyetleri yetişkinler için önemli faaliyet alanıdır ve bu faaliyet alanının önünde durumsal, kurumsal, tutumsal ve akademik engellerin olduğu anlaşılmaktadır. Fakat günümüzde engel olarak görülen bu durumlar online eğitimler vasıtasıyla engel teşkil etmemektedirler.

Genel olarak online yetişkin eğitimleri mevcut formal ve informal eğitimlere dijital temelli imkânlar sunmakta, çalışma hayatı ile eğitimin birlikte yürütülmesine imkân tanımakta, eğitimde fırsat eşitliği taleplerini karşılamakta, yeteneklerine rağmen çeşitli nedenlerden öğrenim hayatını devam ettiremeyenlere gereksinim duydukları alanlarda eğitim alma olanağı vermekte, geleneksel yöntemlerin sınırlılıklarını ve problemlerini belirli ölçülerde gidermekte, kitlelere ulaştırılan eğitim etkinliklerinin bireysel tercih ve gereksinimleri karşılayacak şekilde şartları oluşturmakta, eğitim konusunda toplumda artan ihtiyaç ve gereksinimleri daha fazla karşılamakta, mevcut eğitim ve öğretim faaliyetlerini desteklemekte, pekiştirmekte ve daha az maliyetlerle farklı eğitim platformlarından yararlanmayı mümkün hâle getirmektedir.²⁶

Günümüzde nitelikli hayat boyu eğitim ihtiyacı daha fazla hissedilmekte, bireysel ve toplumsal ilerleme ve problemlerin çözümü için bir zorunluluk hâlini almaktadır. Bu ihtiyaç ve zorunluluk

²⁴ M. Akif Kılavuz, "Yetişkinlik Ve Yaşlılık Döneminde Eğitim Ve Din Eğitiminin Önemi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11/2 (2002), 68.

²⁵ Şenol Orakcı, Yetişkin Eğitiminin Özellikleri, *Yetişkin Eğitimi ve Hayat Boyu Öğrenme*, (ed.) Mustafa Güçlü, (İstanbul: Pegem Akademi, 2019), 32-34.

²⁶ Ahmet Duman, "Yetişkin Eğitimi Açısından Türkiye'deki Uzaktan Eğitim Uygulamalarına Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25/1 (1992), 285-293.

çeşitli temel kaynaklar üzerinden, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak öğrenmeyi, öğrenme becerisini kazandırmayı da gerektirmektedir. İçinde bulunduğumuz bilgi çağı, günümüzün birey ve toplumlarını “öğrenme” ve “bilgi” üzerinden değerlendirmektedir. Sürekli öğrenme faaliyetinde bulunan birey ve toplumlar rağbet görmekte ve birey ve toplumlar bilgi düzeylerine göre değer taşımaktadır.²⁷ Ayrıca geleneksel toplumlarda eğitime gereken değer verilmemesi veya çalışan nüfusun ortalama eğitim süresinin istenilen düzeye yükseltilememesi gibi nedenlerden ötürü hayat boyu eğitim imkânı olan alanları ve platformları daha önemli hâle getirmektedir. Buna mukabil günümüzün dijital imkanları arzu edilen eğitimlere ve din eğitimlerine konforlu bir şekilde ulaşmaya imkân tanımaktadır. Pandemi ile birlikte din eğitimiyle ilgili tefsir, hadis, meal gibi derslerin online ortamlara taşınmasıyla birlikte yetişkinlerin yoğun hayat şartlarında kendilerini dinî anlamda geliştirebilmelerini desteklemektedir. Netice itibarıyla eğitim, bireyleri bir mesleğe hazırlamanın yanı sıra bireylerin ilgi, ihtiyaç ve tercihlere uygun tarzda aynı zamanda gelişim, değişim ve olgunlaşmalarına yardımcı olabilecek şekilde yapılmalıdır. Aynı zamanda yetişkinlerin ihtiyaç duydukları dinî ve manevi gelişimlerine destek olabilecek eğitimler gerçekleştirilmelidir.

3. Yöntem

Online yetişkin din eğitimlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte bu eğitimlerle ilgili değerlendirmelerin yapılmasına ihtiyacı duyulmaktadır. Yetişkinlerin online din eğitimlerine gösterdiği ilgi, alaka ve katılım düzeylerini tespit etmek ve bu eğitim süreçlerinin sonuçlarına dair veriler elde etmek amacıyla “Online Din Eğitimlerine Katılım Ölçeği” çalışması yapılmıştır. Çalışmada özellikle online tabanlı din eğitimlerine katılım düzeylerini tespit etmek amaçlanmıştır. Ölçek çalışması online tabanlı eğitimlere yetişkinlerin rağbetini tespit etme imkânı vermenin yanı sıra yapılan eğitimlerin katılım düzeyleri üzerinden etkinliğini ve ilgi, ihtiyaçlar açısından kabul görüp görmediğini ortaya çıkarma imkânı da vermektedir. Literatürde güvenilirliği ve geçerliliği kanıtlanmış online din eğitimlerine katılım düzeyini ölçen nicel veri toplama yöntemlerinden ölçek geliştirme çalışması yapılmak istenmiştir.

Ölçek, bilişsel, duyuşsal ve davranışsal eğilimi ölçmek için geliştirilen, genel ya da alt ölçeklerde belirli bir özelliğe ilişkin elde edilen toplam puan aynı zamanda yapı geçerliği sağlanmış ölçme araçları olarak tanımlanmaktadır. Ölçeklerin yapı geçerliği belirlenmesi için maddelerin toplam puanları hesaplanmakta, faktör analizi yapılmakta ve parametrik istatistiksel işlemler kullanılmaktadır.²⁸ Online din eğitimlerine katılım düzeylerinin ölçüldüğü araştırma, aktif olarak online din eğitimi almış veya almaya devam eden farklı cinsiyet, yaş, meslek ve eğitim durumuna

²⁷ Rifat Misir, “Küreselleşen Dünyada Yetişkin Eğitimi”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35/1-2 (2002), 55-60.

²⁸ Behçet Oral-Ahmet Çoban, *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2014), 163-164.

sahip 642 yetişkin bireyin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Veriler aktif olarak online din eğitimine düzenli katılan farklı cinsiyet, meslek, eğitim ve gelişim dönemindeki yetişkinlere uygulanan ölçek soruları ile elde edilmiştir. Ölçek maddeleri tek faktörlü olarak tasarlanmıştır. Bu faktör online eğitimlere katılım düzeyidir. Çalışmada ölçek madde formunun oluşturulması, formun belirtilen nitelikteki örneklem grubuna uygulanması, madde seçme ve ölçeğin geçerlilik- güvenilirlik testi aşamaları gerçekleştirilmiştir. Anket uygulanmadan önce çalışmanın etik kurul onayı 15.06.2021 tarihinde İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nden alınmış ve izin alındıktan sonra anket uygulanmaya başlanmıştır. 16.06.2021-30.08.2021 tarihleri arasında 597 kadın ve 56 erkek katılımcıya ulaşılmıştır.

Katılımcıların verileri sayısal olarak girildikten sonra istatistiksel analizin yapılmasını sağlamak amacıyla yazılmış olan SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 25.0 programı uygulanarak raporlama yapılmıştır. Geliştirilen ölçek ile yetişkin din eğitiminde online din eğitimlerine katılım düzeylerinin oldukça yüksek ve istikrarlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç çalışmanın amacı olan son dönemlerde yaygınlaşan ve popülerleşen online din eğitimlerinin toplumda karşılık bulduğunu ve online eğitimlere katılım düzeylerini ölçmeye imkân veren geçerli ve güvenilir bir araç geliştirme amacına ulaşıldığını göstermiştir. Bu ölçek geliştirilmeden önce online eğitimlerle ilgili literatür taraması yapılmış, daha sonra din eğitimi, psikoloji ve eğitim bilimleri alanlarındaki uzmanların görüşleri alınmış ve uzman görüşleri çerçevesinde madde havuzu oluşturulmuştur. Ölçek maddeleri için faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik analizi için madde toplam puan korelasyonu, Cronbach's Alpha hesaplanmış, yapı geçerliği için ise açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir.²⁹

3.1. Evren ve Örneklem

Araştırma, evren grubundan elde edilen veriler üzerinden ilerlemiştir. Verilerin araştırma konusuna ait olguları kapsama zorunluluğu bulunmaktadır.³⁰ Bu nedenle öncelikli olarak araştırmanın evreni tespit edilmiştir. Çünkü araştırmacılar için en fazla zaman alan konulardan biri evreni temsil etme gücüne sahip bir örneklem oluşturmaya çalışmaktır. Araştırmanın evreni Türkiye'de yaşayan, online din eğitimi almış olan ve almaya devam eden farklı yaş, cinsiyet, eğitim ve meslek grubuna sahip bireylerden oluşmaktadır. Katılımcılara yakın ve uzak çevredeki tanıdıklar ve sosyal medya vasıtasıyla ulaşılmıştır. Araştırmaya Youtube, Instagram gibi farklı uygulamalar üzerinden teknolojik tabanlı din eğitimi almış ve bu eğitimlerde devamlılık göstermiş bireyler katılmıştır.

²⁹ Ayhan Ural-İbrahim Kılıç, *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi* (Ankara: Detay Yayınları, 2006), 286.

³⁰ Ali Baltacı, "Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/1 (2018), 234.

Akademik olarak yapılan nicel çalışmalarda değişkenlerin dahil olduğu evrenin kesin hatlarla birbirinden ayırt edilmesi önemlidir.³¹ Bu açıdan öncelikle çalışma evreni oluşturulmuştur. Karşılaşılan herhangi bir durumda ortaya çıkan sorunları çözmeye ise “örneklem” kavramı devreye girmektedir. Örneklem evreni temsil etme gücüne sahip, sınırlı sayıda birey, olay ve olgunun ifadesidir ve elde edilen sonuçlar evrene genelleme yapılarak yorumlanmaktadır.³² Bu çalışmanın örneklemini online (çevrimiçi) din eğitimlerine katılan 18 ve üstü yaş aralığındaki 57 erkek (%8,9) ve 585 kadın (%91,1) olmak üzere toplamda 642 kişiden oluşmaktadır.

4. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

4.1 Madde Havuzu Oluşturulması

Ölçek geliştirilme süreci;

- Literatür tarama
- Madde havuzu oluşturma
- Uzman görüşlerinin alınması
- Dil ve kapsam geçerlilikleri
- Madde puanlama
- Verilerin toplanması
- Toplanan verilerin analizleri
- Analiz sonuçlarının değerlendirilmesi ve raporlaştırılması

aşamalarına dayalı ilerlemiştir.

Literatür taraması sonucunda örgün veya yaygın online din eğitimlere katılım düzeyini ölçmeye yönelik bir ölçek çalışmasının yapılmadığı tespit edilmiştir. Konunun kapsamını belirlemede yardımcı olabilecek literatür çalışmaları incelenmiş ve 10 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Bu doğrultuda ölçek katılım düzeyini ölçmeye yönelik tek alt boyut planlanmıştır. Bu aşamanın tamamlanmasının ardından maddelerin uygunluğu ve doğruluğunu tespit etmek amacıyla maddeler uzman kişilerin özellikle dil, felsefe, psikoloji, din eğitimcisi, ölçek geliştirme alan uzmanlarının değerlendirmesine sunulmuştur. Onların tavsiyeleri esas alınarak ilgili ve gerekli görülen yerlerde düzenlemeler yapılmış ve maddeler tekrar uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşü alındıktan sonra soruların anlaşılabilir olup olmadığını test etmek amacıyla çalışmanın uygulama alanı olarak tespit edilen online din eğitimi dersleri alan katılımcılara sorular

³¹ Yener Özen-Abdulkadir Gül, “Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren- Örneklem Sorunu”, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0/15 (2010), 395-398.

³² Ali Yıldırım-Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları, 9. Baskı, 2013, 129.

yöneltilmiştir. Uzman görüşlerinin ve katılımcıların olumlu dönüşleri neticesinde ölçek maddeleri son şeklini almıştır. Ölçek maddelerinin katılımcı gruplara ulaştırılması internet ortamında, gönüllülük esasına dayalı yapılmıştır. Sorular cevaplanıp geri dönüş sağlanan formlardan 642 form değerlendirilmiştir ve elde edilen veriler SPSS 25.0 programıyla analiz edilmiştir.

Likert tipi 5 dereceli madde olarak belirlenen ölçek yapısı, “Kesinlikle Katılıyorum, Katılıyorum, Kararsızım, Katılmıyorum ve Kesinlikle Katılmıyorum” aralıklarından oluşmaktadır. Olumlu puanlama “Kesinlikle Katılıyorum 5, Katılıyorum 4, Kararsızım 3, Katılmıyorum 2 ve Kesinlikle Katılmıyorum 1” şeklinde; olumsuz puanlama ise “Kesinlikle Katılıyorum 1, Katılıyorum 2, Kararsızım 3, Katılmıyorum 4 ve Kesinlikle Katılmıyorum 5” şeklinde puanlanmıştır. Ölçek maddelerinin içeriği ise online eğitimlere katılım düzeyini ölçmeye yönelik bir içeriğe sahip olarak hazırlanmıştır. Zira yapılan din eğitimlerinin etkili ve ihtiyaçlar yönünde olduğunun bir göstergesi olarak düzenli bir katılımın ve rağbetin oluşup oluşmadığını tespit etmek din eğitiminin içeriği, yöntemleri, hedefleri gibi konulara ait önemli bulgular sunmaktadır. Netice itibarıyla bu çalışma, online tabanlı din eğitimlerinin belli bir katılım düzeyi ile gerçekleşip gerçekleşmediğini tam ve doğru olarak tespit edilmesine yöneliktir.

Online Din Eğitimlerine Katılım Düzeyi Ölçeği Geliştirme Çalışması Ölçek Maddeleri		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılmıyorum	Ne katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1.	Din eğitimiyle ilgili online dersler alırım.						
2.	Online gerçekleştirilen din eğitimi derslerine düzenli katılımım.						
3.	Derse katılmadığım zaman dersin tekrarını kayıttan dinlemeye çalışırım.						
4.	Online din eğitimlerinde konularla ilgili sorularımı sorabilme imkanına sahibim.						
5.	Online din eğitimi derslerini dinlerken ilgimi çeken konularla ilgili notlar alırım.						
6.	Temel, orta ve ileri seviyelerde gerçekleştirilen online din eğitimlerinde kendi eğitim düzeyime uygun derslere katılabilme imkânı bulurum.						
7.	Bireysel olarak gerçekleştirmede zorlandığım okuma faaliyetlerini (temel tefsir kaynakları, hadis kaynakları gibi) gerçekleştirme imkânı bulurum.						
8.	Online din eğitimlerinde duygu ve düşüncelerimi eğitim ortamında ifade edebilme imkanına sahibim.						
9.	Din eğitimi açısından online din eğitimlerin bir seçenek ya da bir fırsat olduğunu düşünürüm.						
10.	Aldığım online din eğitimi derslerini çevremdeki kişilere tavsiye ederim.						

5. Verilerin Analizi

Veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 25.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Veriler değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotlar (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıp dağılmadığı normallik testlerinin yanı sıra histogram, Q-Q grafiği ve kutu-çizgi (box-plot) grafikleri ile çarpıklık ve basıklık varyasyon katsayısı gibi dağılım ölçüleriyle değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.³³ Normalliğin sağlanması için verilerin saçılma diyagramında değerlerin 45 derecelik doğruya yakın gözlenmesi ve kutu çizgi grafiğinde kutunun ortanca çizgisini ortalamaya yakın konumlanması gerekmektedir.³⁴ Normal dağılım uygunluk normallik testleri ve basıklık çarpıklık değerleri ile kontrol edilmiştir.

Güvenirlilik analizi ölçeklerde yer alan ifadelerin kendi aralarında tutarlılık gösterip göstermediğini ve ifadelerin tümünün aynı konuyu ölçüp ölçmediğini test etme amacıyla yapılmaktadır.³⁵ Yapılan testlerin ve sonuçların güvenilir olması için ölçümlerin güvenilir olması gerekmektedir. Bu bağlamda ölçeğe ilişkin güvenilirlikler Cronbach Alpha ile incelenmiştir. Ayrıca uyarlanan ölçeğe ilişkin güvenilirlik ve yapı geçerliliği için Açıklayıcı Faktör Analizi ve Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin dağılım Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

		n	%
Cinsiyet	Kadın	585	91,1
	Erkek	57	8,9
Yaş	18-23 yaş	22	3,4
	24-30 yaş	43	6,7
	31-40 yaş	163	25,4
	40 yaş ve üzeri	414	64,5
Eğitim düzeyi	İlköğretim	16	2,5
	Ortaöğretim	128	19,9
	Lisans	448	69,8
	Lisansüstü	50	7,8

³³ Murat Hayran-Mutlu Hayran, *Sağlık Araştırmaları İçin Temel İstatistik*, 1. Baskı, (Ankara: Omega Araştırma, 2011), 35-48.

³⁴ Şener Büyükoztürk, *Veri Analizi El Kitabı* (Ankara: Pegem Akademi, 2011), 40.

³⁵ Ural-Kılıç, *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*, 286.

Tablo 2: Online Din Eğitimine Katılım Taslak Ölçeği Maddelerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Maddeler	Ortalama	SS	Medyan	Minimum	Maximum
S1	4,21	0,80	4,00	1	5
S2	3,84	0,91	4,00	1	5
S3	3,80	0,95	4,00	1	5
S4	3,89	0,88	4,00	1	5
S5	4,18	0,82	4,00	1	5
S6	4,12	0,76	4,00	1	5
S7	4,05	0,79	4,00	1	5
S8	3,68	0,96	4,00	1	5
S9	4,48	0,70	5,00	1	5
S10	4,42	0,67	5,00	1	5

Tablo 3: Online Din Eğitimine Katılım Ölçeği İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Faktörler ve maddeler	Açıklanan Varyans (%)	Öz Değer (Λ)	Faktör Yüklü
Online Din Eğitimine Katılım Düzeyi			
S2			0,796
S1			0,768
S10			0,736
S9	52,542	3,153	0,708
S3			0,700
S5			0,630
KMO =0,810; $\chi^2(15) =1258,729$; Bartlett Küresellik Testi (p) = 0,000			

Tablo 3’de görüldüğü gibi Online Din Eğitimine Katılım Ölçeği, bir boyut temel alınarak geliştirilmiştir. Aracın faktör desenini ortaya koymak amacıyla açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açıklayıcı faktör analizi uygulamasından önce, örneklem büyüklüğünün faktörleştirmeye uygunluğunu test etmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda KMO değerinin 0,810 olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu doğrultusunda, örneklem büyüklüğünün faktör analizi yapmak için “yeterli” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Bartlett Küresellik testi sonuçları incelendiğinde, elde edilen ki-kare değerinin manidar olduğu görülmüştür ($\chi^2(15) = 1258,729$ p<0,01). Bu doğrultuda, verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiği kabul edilmiştir.

Verilerin faktör analizine uygunluğu teyit edildikten sonra ölçeğin faktör yapısının incelenmesi amacıyla Temel Bileşenler Analizi (Principal Components Analysis) kullanılarak açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, tüm maddeler için öz değeri 1’in

üzerinde olan faktör deseni incelendiğinde ölçeğin faktör deseninde olduğundan başka faktörün olmadığı tespit edilmiştir. 4. 6. 7. ve 8. maddelerin yeterli açıklayıcılık gücü olmadığı için ölçekten çıkarılması uygun bulunmuştur. Bu maddeler AFA analizinde tek boyutlu yapıyı bozan ve DFA analizinde uyumsuz olan maddelerdir. 4-8. maddeler tek boyut için yeterli bir faktör yükü oluşturmayıp ikinci bir boyut gibi olması nedeniyle, 6. ve 7. maddeler ise DFA analizinde ilgili yapıyı bozduğu ve uyum değerleri düşük olduğu için çıkarılmıştır. Analiz dışı bırakılan maddelerden sonra ortaya çıkan desen incelendiğinde, toplam varyansa yapılan katkının %52,542 olduğu görülmüştür. Ölçeğe ilişkin madde analiz sonuçları Tablo 4 de verilmiştir.

Tablo 4: Online Din Eğitimine Katılım Ölçeği'ne İlişkin Madde Analizi Sonuçları

	Madde	t	p değeri
	Toplam	(Alt % 27**-Üst	(Alt % 27**-Üst
	Puan	%27**)	%27**)
	Korelasyonu		
On Din Eğitimine Katılım Cronbach Alfa=0,814			
S1	0,634	21,659	0,000***
S2	0,675	26,930	0,000 ***
S3	0,570	21,816	0,000***
S5	0,487	17,241	0,000 ***
S9	0,540	17,114	0,000 ***
S10	0,583	19,966	0,000***

$n = 642$, ** $n_1 = n_2 = 173$ *** $p < 0,05$ için anlamlı değerler.

Tablo 4'te bütün maddelerin ayırt edicilik güçlerini gösteren bağımsız grup t-testi sonuçları ve madde toplam korelasyon yer almaktadır. Madde-toplam test korelasyonunun yeterli olabilmesi için gerekli minimum değer 0,30 olarak belirtilmektedir. Madde korelasyonlarını incelediğimiz ölçek maddelerinden 0,30'un altında kalan maddelerin analize dahil edilmemesi gerekmektedir. Katılımcıların ölçek sorularına verdikleri cevapların madde-toplam test korelasyon değerleri incelenmiş ve 0,30'un altında kalan maddeler olmadığı görülmüştür. Tüm maddelerin madde-toplam test korelasyon değerleri 0,540 ile 0,675 arasında değişkenlik göstermektedir. Madde-toplam test korelasyonu tablosunda görüldüğü üzere tüm maddelerin birbiri ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir Ölçekte yer alan maddelerin ayırt ediciliklerinin belirlenmesi amacıyla ölçekten elde edilen ham puanlar büyükten küçüğe doğru sıralanmış, alt %27 ve üst %27'de yer alan grupların puan ortalamaları bağımsız grup t-testi ile karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda alt ve üst grup madde puanlarının ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Buradan hareketle ölçeğin istenen niteliği ölçmesi bağlamında ayırt edici olduğu söylenebilir.

Güvenilirlik analizi ölçeklerde yer alan ifadelerin kendi aralarında tutarlılık gösterip göstermediğini ve ifadelerin tümünün aynı konuyu ölçüp ölçmediğini test etme amacıyla yapılmaktadır.³⁶ Analizlerde 0-1 arasında değişen Cronbach's Alpha (α) katsayısı değeri; 0.00-0.40 arasında ise ölçeğin güvenilir olmadığı; 0.40 -0.60 arasında ise düşük güvenilirlikte, 0.60-0.80 arasında ise oldukça güvenilir ve 0.80-1.00 arasında ise yüksek derecede güvenilir bir ölçek olduğu şeklinde değerlendirilmektedir.³⁷ Sonuçlar incelendiğinde, Din Eğitimine Katılım Düzeyi Ölçeği'nin Cronbach's Alpha 0,814 şeklinde bulunarak yüksek derecede güvenilir bir ölçek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca alt boyut güvenilirlikleri de minimum oldukça güvenilir aralığına girmektedir. Ölçeğe ilişkin birinci düzey tek faktörlü model doğrulayıcı faktör analizi indeksleri Tablo 5 de verilmiştir.

Tablo 5: Online Din Eğitimi Katılım Düzeyi Ölçeği'nin Birinci Düzey tek Faktörlü Model Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri

Uyum Ölçümleri	İyiliği Mükemmel Ölçütleri	Uyum Kabul Edilebilir Uyum Ölçütleri	Modifikasyon Öncesi Uygulama Sonuçları	Modifikasyon Sonrası Uygulama Sonuçları
CMIN/Df	$0 \leq \chi^2/df \leq 3$	$3 \leq \chi^2/df \leq 5$	5,980	3,386
GFI	$0,90 \leq GFI$	$0,80 \leq GFI$	0,941	0,970
AGFI	$0,90 \leq AGFI$	$0,80 \leq AGFI$	0,863	0,922
CFI	$0,95 \leq CFI$	$0,85 \leq CFI$	0,814	0,921
RMSEA	$0,0 \leq RMSEA \leq 0,05$	$0,06 \leq RMSEA \leq 1,0$	0,088	0,061
NFI	$0,95 \leq NFI$	$0,80 \leq NFI$	0,790	0,894
TLI	$0,90 \leq TLI$	$0,80 \leq TLI$	0,690	0,851
IFI	$0,95 \leq IFI$	$0,85 \leq IFI$	0,818	0,923

Modifikasyon e5 – e6 arasında kuruldu. Doğrulayıcı Faktör analizine göre ölçeğin yapısal denklem model sonucunun (Structural Equation Modeling Results) $p=0,000$ düzeyinde anlamlı olduğu, ölçeği oluşturan 10 madde ve tek faktörlü ölçek yapısıyla ilişkili olduğu belirlenmiştir.³⁸ (Tablo 5) Modelde iyileştirme yapılmıştır. İyileştirme yapılırken MI değerleri yüksek olan hatalar arasında kovaryans oluşturulmuştur.³⁹ Birinci düzey çok faktör analizi sonuçlarına göre Online Din Eğitimine Katılım Ölçeği'nin uyum iyiliği indekslerine bakıldığında RMSEA 0,061 ve χ^2 (Cmin/df)

³⁶ Ural ve Kılıç, *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*, 286.

³⁷ Ezel Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS İle Veri Analizi* (Ankara: Nobel Basımevi, 2005), 19.

³⁸ Simon, Daniela Simon vdğr., “Confirmatory Factor Analysis and Recommendations for Improvement of the Autonomy-Preference-Index (API)”, *Health expectations*, 13(3) (2010), 234-243.

³⁹ Daire Hooper, Joseph Coughlan & Michael R. Mullen, “Structural Equation Modelling: Guidelines for Determining Model Fit. *Electronic Journal of Business Research Methods*, 6/1 (2008), 53-60.

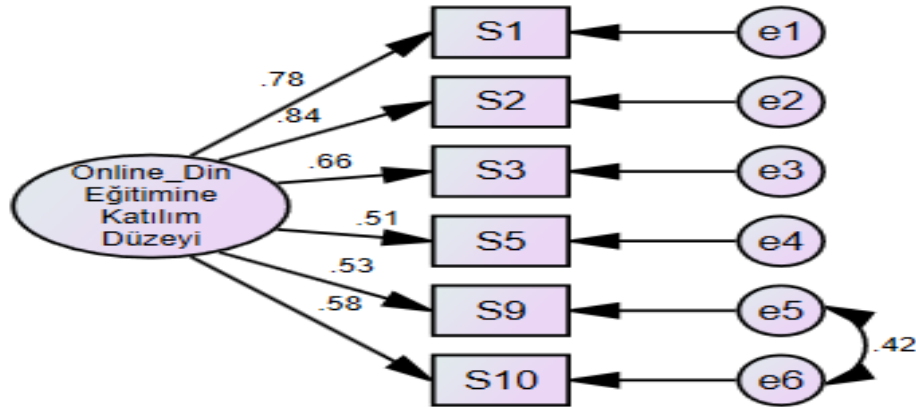
3,386 ve CFI 0,921 ile kabul edilebilir, GFI 0,970 AGFI 0,922 ile mükemmel uyum gösterdiği tespit edilmiştir (p=0,000). Ölçeğin maddelerine ilişkin istatistik değerleri Tablo 6 da verilmiştir.

Tablo 6: Maddelere İlişkin İstatistik Değerleri

			S.E.	C.R. (t istatistik)	p	Faktör yükü	AVE	CR
S1	<---	F1				0,782		
S2	<---	F1				0,841	0,44	0,82
			0,080	16,185	***			
S3	<---	F1	0,076	13,762	***	0,661		

Maddelere ilişkin t istatistikleri incelendiğinde, bütün maddelerin anlamlı olduğu görülmektedir. Faktör yük değerleri için gerekli kabul gören gerekli sınır 0,40 olarak belirlenmiştir. Ölçeğe ilişkin faktör yükleri incelendiğinde 0,40 altında bir madde olmadığı ve faktör yüklerinin kabul edilebilir sınırlarda olduğu tespit edilmiştir. Ölçüm modelinin güvenilirliği, her bir faktörün ayrı ayrı, ortalama açıklanan varyans (AVE) ve bileşik güvenilirlik (CR) değerlerine bakılarak da sınanmıştır. Ölçüm modelindeki faktörlerin bileşik güvenilirlik değerinin 0,70 değerinden, ortalama açıklanan varyans değerinin ise 0,50 değerinden yüksek olması gerekmektedir. Araştırmada online din eğitimi katılım düzeyini ölçen tek faktörlü yapıda CR değerleri istenen düzeydedir.

Şekil 1. Ölçeğe İlişkin Tek Faktörlü Yapı



Tablo 7. Ölçek ve Alt Boyutuna İlişkin Tanımlayıcı İstatistikleri

	n	Minimum	Maximum	Ortalama	SS
Online Din Eğitimine Katılım	642	15,00	30,00	25,05	3,44

Ölçek ve Alt Boyutları		Ort±SS	r	p
Online Din Eğitimine Katılım	İlk test	21,04±2,89	r=0,610	0,000
	Tekrar test	25,52±3,25		

Test tekrar test sonuçları incelendiğinde tekrar ölçümleri Online Din Eğitimine Katılım Ölçeği için (r=0,610); ilişki olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlara göre tekrar ölçümlerin ilişkili olduğu ve aradan geçen zamanda tutarlı sonuçlar elde edildiği görülmüştür.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bilişim ve iletişim teknolojisindeki hızlı gelişmeler her alanı etkilediği gibi eğitim alanını da etkilemekte ve şekillendirmektedir. Değişen ekonomik, teknolojik şart ve koşullar dünyayı yeniden inşa etmektedir. Yetişkin eğitimleri bilgi toplumu, bilgi ekonomisi, öğrenen toplum gibi küresel terimler üzerinden konumlandırılmaktadır. Dünyadaki değişime ayak uydurabilmek için eğitimdeki hareketliliği yeni dijital düzenin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlemek aynı zamanda yetişkinlerin öğrenme özelliklerini ve ihtiyaçlarını göz önüne alarak düzenleme yapılması gerekmektedir. Birey ve toplumların değişimlere ve gelişmelere ayak uydurabilmesinde ihtiyaçlara cevap verebilen, yeniliklerle uyumlu yeni eğitim ortamlarına ve yöntemlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle yetişkin eğitimlerinin hayat boyu eğitim temelli olabilmesi açısından formal eğitimden sonra bireylerin ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik eğitimlerin gerçekleşmesi gerekmektedir. Küreselleşen ve dijitalleşen dünyada bilgi ve beceriler yetersiz kalabilmekte, bireyler her zaman ve her zeminde kendilerini geliştirebilecek eğitim alanlarından yararlanma gereksinimi duyabilmektedirler. Son zamanlarda online tabanlı eğitimlere olan yoğun katılım bu gereksinimi ortaya koymaktadır.

Yetişkinlere yönelik yapılan online eğitim faaliyetleri gün geçtikçe artmakta ve çeşitlenmektedir. Bu eğitim faaliyetleri yetişkinlere gündelik hayatın yoğunluğunda istedikleri zaman ve mekânda konforlu bir şekilde eğitim alabilme imkânı tanımaktadır. Eğitim düzeyleri ne olursa olsun tüm yetişkinlerin yeni dijital dünya düzenine uyum sağlamada kendilerini yenilemelerine, geliştirmelerine ve konumlandırmalarına olanak tanıyacak eğitim hakkı ve ihtiyacı bulunmaktadır. Aynı zamanda bireylerin manevi olarak da gelişime ihtiyacı bulunmaktadır. Bilişsel, duyuşsal ve davranışsal bilgi ve becerilerin kazandırıldığı din eğitimi alanları dinamik yapısı ve insan hayatındaki fonksiyonları nedeniyle yetişkin eğitimi için önemli ve öncelikli alanlardan birini oluşturmaktadır. Bu cihetle din eğitimi uygulamalarının dünya çapındaki değişim, gelişim ve ihtiyaçları göz ardı etmesi mümkün değildir. Değişim ve gelişmelere uyum sağlanabilmesi

uygulanan eğitim yöntem ve modellerinin uygunluğu, beklenti ve ihtiyaçlara cevap verebilmesi kadar yetişkinlerin öğrenme özellikleri ve tepkileri ile de ilişkilidir. Dolayısıyla yetişkinlerin farklı yöntem ve modeller üzerinden yapılan eğitim faaliyetlerine rağbetleri ve yaklaşımlarını tespit etmek önemlidir.

Dünyada online eğitimlerle ilgili örgün ve yaygın eğitim gruplarıyla yapılmış ölçek çalışmaları bulunmaktadır. Literatürde yetişkinlerin online din eğitimlerine katılım düzeylerini ölçen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dünyada yetişkinlerin online eğitimi konusunda yapılmış çalışmalardan biri 1989 senesinde Fred D. Davis, Richard P. Bagozzi ve Paul R. Warshaw'ın yapmış oldukları "User Acceptance of Computer Technology: A Comparison of Two Theoretical Models" adlı çalışmadır. Araştırmacılar yönetimle ilgili pozisyonlarda görev yapan 107 işletme öğrencisinin memnuniyetini gösteren bir çalışma yapmışlardır. 2008 yılında İsmail Şahin ve Mack C. Shelley'in "Considering Students' Perceptions: The Distance Education Student Satisfaction Model" adlı çalışmalarında 195 genç yetişkinin uzaktan eğitimin esnekliği, yararı ve memnuniyetini ölçmüşlerdir. 2018 yılında Huey Zher Ng ve Sakina Sofia Baharom'nın yapmış oldukları "An Analysis on Adult Learners' Satisfaction in Online Education Programmes" adlı çalışma ile ortaokul öğretmenleri ve kolej düzeyindeki öğretmenlerden olmak üzere 200 yetişkin öğrencinin online eğitimlerden memnuniyetini ölçen bir ölçek geliştirmişlerdir. 2016 yılında Cihat Şentürk 2012 yılında Özge Haznedar ve Bahar Baran tarafından geliştirilmiş olan "E-Öğrenmeye Yönelik Genel Tutum Ölçeği" ile öğretmenlerin online öğrenmeye yönelik tutumlarını ölçmeye yönelik 329 öğretmenin katılımı ile bir çalışma yapmıştır.

Popülerleşen online eğitimlerin toplumdaki karşılığını tespit etmek amacıyla online eğitimlere olan katılım düzeylerini belirlemeye yönelik "Online Din Eğitimlerine Katılım Düzeyi Ölçeği" bir ölçek geliştirme çalışması yapılmıştır. Gerçekleştirilen bu çalışma farklı meslek, cinsiyet ve rollerdeki bireylerin online eğitimlere katılım düzeylerini ve ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik aldıkları eğitimleri faydalı bularak devam etme düzeylerini ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. önem taşımaktadır. Elde edilen sonuçlar eğitim, yöntem ve katılımcılar açısından birçok veriyi ortaya koymaktadır. Bu çalışma eğitimin, yöntemin ve amaçların bireyde karşılık bulup bulmadığı ve işlevsel olup olmadığını tespit ederek sürece ait soru ve sorunların giderilmesine yönelik veriler elde edilmesi açısından önem arz etmektedir. Çünkü günümüzde liberalizm ve küreselleşme şekillenen dünyada hayat boyu eğitim ve yetişkin eğitimi mesleki bir ihtiyaç olmasının yanında sosyal ve kültürel bir ihtiyaç hâline gelmektedir. Yapılan bu çalışma yetişkin eğitimlerini değerlendirmek için kullanılabilir bir araç olarak tasarlanmıştır. "Online Din Eğitimlerine Katılım Düzeyi Ölçeği" çalışmasının daha sonra yapılacak ilgili çalışmalar için alt yapı niteliğinde olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Arat, Tugay-Bakan Ömer. “Uzaktan Eğitim ve Uygulamaları”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi* 14/(1-2) (2011).
- Meyer, Katrina A.-Murrell, Vicki S. “A national study of theories and their importance for faculty development for online teaching”. *Journal of Asynchronous Learning Networks*, 18/1 (2014). Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1030527.pdf>.
- Bağcı, Erhan. “Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Türkiye'de Yaşam Boyu Eğitim Politikaları”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 30/2 (2011).
- Baltacı, Ali. “Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme”. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/1 (2018).
- Büyüköztürk, Şener. *Veri Analizi El Kitabı*. Ankara, Pegem Akademi, 2011.
- Demir, Sekan-Kale Mustafa. “Öğretmen Görüşlerine Göre, Covid-19 Salgını Döneminde Gerçekleştirilen Uzaktan Eğitim Sürecinin Değerlendirilmesi”. *Elektronik Türkiye Çalışmaları* 15/8 (2020). <https://web.a.ebscohost.com/abstract>
- Duman, Ahmet. “Yetişkin Eğitimi Açısından Türkiye'deki Uzaktan Eğitim Uygulamalarına Bir Bakış”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 25/1 (1992).
- Fırat, Mehmet. “21. yüzyılda uzaktan öğretimde paradigma değişimi”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 6 /2 (2016).
- Güleç, İsmail-Çelik, Seda-Demirhan Buket. “Yaşam Boyu Öğrenme Nedir? Kavram ve Kapsamı Üzerinde Bir Değerlendirme”. *Sakarya University Journal of Education* (2012) 2/3. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/suje/issue/20631/219952>
- Günüç, Selim, Odabaş, Ferhan, Kuzu, Abdullah. “Yaşam Boyu Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler”. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11/2 (2012).
- Hayran, Murat. *Sağlık Araştırmaları İçin Temel İstatistik*. I. Baskı. Ankara, Omega Araştırma, 2011.
- Hacıoğlu, Fatma-Alkan, Cevat. *Öğretmenlik Uygulamaları*. Ankara: Alkım Yayınları, 1996.
- Hooper, D., Coughlan, J., & Mullen, M. R. “Structural Equation Modelling: Guidelines for Determining Model Fit. *Electronic Journal of Business Research Methods*, 6(1) (2008).
- Kaya, H. Eylem. “Küreselleşme Sürecinde Yaşam Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Gerçeği”. *Akademik İncelemeler Dergisi* 9 / 2 (2014).

- Kılavuz, M. Akif. “Yetişkinlik Ve Yaşlılık Döneminde Eğitim Ve Din Eğitiminin Önemi”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11/2 (2002).
- Kırık, A. Murat. “Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’deki Durumu”. *Marmara İletişim Dergisi* 21 (2014).
- Kocabatmaz, Handan. “Yetişkin eğitiminin tanımı ve kapsamı”. F. Ereş, (Ed.), *Yetişkin Eğitimi ve Hayat Boyu Öğrenme* (1. Baskı) içinde (1-15), Ankara, Pegem Akademi, 2019.
- Köylü, Mustafa. *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*. İstanbul, Nobel Akademik Yayıncılık, 2015.
- Kuş, Zafer – Mert, Hilal - Boyraz, Fatoş. “Covid-19 Salgını Süresince Eğitimde Fırsat Eşit(Siz)Liği: Kırsal Kesimdeki Öğretmen Ve Ebeveyn Görüşleri”. *Eğitim Teknolojisi Kuram Ve Uygulama*, 11/2 (2021).
- Lau. Joyce, Bin Yang Rudrani Dasgupta, “Will the coronavirus make online education go viral?” (03.11.2021 tarihli ulaşım) <https://www.timeshighereducation.com/features/will-coronavirus-make-online-education-go-viral>
- Miser, Rıfat, “Küreselleşen” Dünyada Yetişkin Eğitimi”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 35/1-2 (2002).
- Oral, Behçet-Çoban, Ahmet. *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık, 2014.
- Orakcı, Şenol. “Yetişkin Eğitiminin Özellikleri”. *Yetişkin Eğitimi ve Hayat Boyu Öğrenme*, (ed.) Güçlü, Mustafa. İstanbul: Pegem Akademi, 2019.
- Özbay, Özkan. “Dünyada Ve Türkiye’de Uzaktan Eğitimin Güncel Durumu”. *The Journal of International Educational Sciences*. 2/5 (2015).
- Özen, Yener-Gül, Abdulkadir. “Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren- Örneklem Sorunu”. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 0/15(2010).
- Özvarış, Ş. Bahar. *Sağlık Eğitimi ve Sağlığı Geliştirme*. Ankara, Hacettepe Halk sağlığı Geliştirme Vakfı, 2001.
- Simon, D., Kriston, L., Loh, A., Spies, C., Scheibler, F., Wills, C., & Härter, M. “Confirmatory factor analysis and recommendations for improvement of the Autonomy-Preference-Index (API)”. *Health expectations*, 13/3(2010).

- Şahin Eroğlu, Sevilay. “21. Yüzyıl Yetişkin Eğitiminde Uzaktan Öğrenme”. *International Marmara Social Sciences Congress* . 2020.
- Tavşancıl, Ezel. *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara, Nobel Basımevi, 2005.
- Turan, Sevgi. “Öğrenen Toplumlara Doğru Avrupa Birliği Eğitim Politikalarında Yaşam Boyu Öğrenme”. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5/1 (2005).
- Ural, Ayhan- Kılıç, İbrahim. *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara, Detay Yayıncılık, 2006.
- Yazar, Taha. “Yetişkin Eğitiminde Hedef Kitle”. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/4 (2012).
- Yıldırım, Ali-Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara. Seçkin Yayınları, 9. Baskı, 2013.
- Zeybek, Gülçin. “Yetişkin Eğitiminin Tanım ve Kapsamı”. Güçlü, Mustafa üçlü (ed.). *Yetişkin Eğitimi ve Hayat Boyu Öğrenme*. Ankara, Pegem Akademi. 2019.

The Level of Participation in Online Religious Education Scale

Dr. Handan Yalvaç ARICI – Dr. Hacer ÇETİN

Extended Summary

Developments in information technologies provide an opportunity for realization of distance education. It is known that online-based trainings have become widespread, especially because of the fact that the trainings cannot be done face-to-face during the pandemia. In formal education, training on online platforms is seen as an option, as well as an option in adult education. Today, concept of life-long education, which expresses the educational activities carried out after formal education is becoming widespread, and adult individuals who cannot complete their education or want to improve themselves in different subjects want to continue their life-long education activities. It is observed that many of the lifelong education activities have been moved to online platforms after the pandemia. Adults receive many courses from digital platforms, such as psychology, sociology, theology, foreign language, for their own personal development. Courses are being held comfortably at any time, at home or in any place having internet, without time and place limitations. This situation is considered an advantage for adults.

Online based courses are carried out as a seminar via social media channels such as YouTube, Instagram while they are carried out interactively via Zoom, Teams, GoToMeeting. Teamlink. Educators can be broadcasted live on digital platforms as well as lectures can be shared as a record. Communication can be established between the educator and attendees, attendees can ask their questions and make their contributions to the lecture on digital platforms such as Zoom, TeamLink. However, communication between the educator and attendees is established by messages on channels such as Instagram, YouTube. In addition, digital platforms offer opportunities to watch the lectures, which cannot be watched live, from recordings and archive them. Therefore, educators from all over the world can give lectures and come together with people who want to get education everywhere provided that internet infrastructure is available and technological tools can be used. Sharing the lectures as live stream or recorded on physiology, sociology, theology give people an opportunity to access lectures easily.

It is seen that lectures related to religious education are also given on online platforms together with the pandemic. Several courses such as interpretation, hadith, meaning of the Quran, prophetic biography, book consultations, Mesnevi readings are carried out on digital platforms. It is known that sermons are broadcasted on social media offices of mufti in 81 provinces within the

body of the Directorate of Religious Affairs during the month of Ramadan in 2020 in which mukabele are conducted. At the same time, courses on family education, seminars on topics like child development, and privacy continue to be given. Moreover, people specialised in religious education or people who are not specialised in religious education give lectures on basic Islamic disciplines such as interpretation, hadith on their own social accounts. Day by day, online religious education activities become popular, and to a large extent these lectures are attended by adults. These lectures are seen as an opportunity particularly in terms of religious education of adults.

These activities which are held institutionally or personally, felt the necessity to conduct a study in the fields such as participation in religious education from digital platforms, or how efficient these trainings are. With this in mind, a study has been conducted to evaluate the participation in online religious education. The "Online Religious Education Participation Level Scale (OREPLS)" has been developed. For this study, at first, literature review has been consummated, then scale items have been created by consulting expert opinions within the field of the matter. 642 participants of 18-40 years range, have been surveyed online and the data has been collected with classical forms. The SPSS (Statistics Package for Social Sciences) for the Windows 25.0 program was applied to analyze the data and obtain descriptive statistical data. In addition to the normality tests, the data were evaluated over the skewness and kurtosis variable coefficients (histogram, QQ graphs and box-plots). had significant implications for whether the Barttttt value was $\chi^2(15) = 1258,729$ $p=0.000$. Moreover, Explanatory Factor Analysis and Confirmatory Factor Analysis were performed for the reliability and constructional validity of the adapted scale. The KMO value of the scale was found to be 0.810, the Bartlett test value $\chi^2(15) = 1258.729$ $p=0.000$, and the chi-square value was found to be significant. "The Level of Participation in Online Religious Education Scale" was studied as a single factor scale.

The scale consists of 10 items. The total variance deciphered by the scale is 52.542% and the factor loads of the items range from 0.540 to 0.675. The obtained results showed that the sample size is "sufficient" to conduct a factor analysis. The results of this analysis revealed that the data came from the multivariate normal distribution. A result of the analysis in order to determine the differences on the scale in the bottom 27% and the top 27% of average scores, independent t-test were compared with the average scores of the group, and it was determined that there was a statistically significant difference between items. The scale used in the study has been shown to be distinctive in terms of measuring the desired quality. According to the results of the analysis obtained, this scale has revealed that it is an important tool in determining whether the online-based adult education and religious education activities met the needs, and in determining the interests and attitudes of adults towards these activities. From this point of view, the scale fills an important gap in terms of allowing us to measure the effectiveness of online-based education, which

seems to have settled in our lives. A functional scale has been developed in order to measure the level of participation in both religious education and teaching in other fields.

Keywords: Religious Education, The Level of Participation in Online Religious Education, Adult Education, Construct Validity, Reliability.